

Zašto bi trebalo terminom "kamik" zamijeniti termin "stećak"?

Krešimir Kužić

Hrvatska vojska, Zagreb, Republika Hrvatska

U radu je izložena teza o potrebi zamjenjivanja termina »stećak« izvornim srednjovjekovnim terminom »kamik«. Prikazani su podrijetlo riječi »stećak« te način njezina širenja i ukorjenjivanja u stručnoj i popularnoj literaturi. Poticaj prihvaćanju »stećka« došao je od tadašnjih autoriteta hrvatske znanosti, a kasnija uporaba potiče se isključivo iz političkih krugova i zbog prizemnih političkih interesa i zbivanja. Neutemeljenost "stećka" dokazuje se u tri točke.

Cjelokupna hrvatska recentna stručna i popularna literatura prihvatila je termin »stećak« obuhvaćajući njime sve oblike srednjovjekovnih nadgrobnih spomenika smještene na otvorenom prostoru, a nastale po tadašnjoj Hrvatskoj, Bosni, Humu (kasnijoj Hercegovini) (i vrlo malim dijelom po okolnim krajevima). Na taj način posvuda je uobičajen naziv kojemu značenjska sveobuhvatnost nije ničim utemeljena, nego je, dapače, proizvod političkih prilika posljednjih 150 godina.

I.

Gdje se, pak, nalaze prvi spomeni te riječi? Ni jedan od starijih hrvatskih rječnika, od Vrančićeva¹ iz 1595. godine, do Stullijevih² iz 1801. i 1806. godine, ne pozna riječ »stećak«. Ovdje valja naglasiti da su kao mjerodavni uzimani u obzir samo rječnici koji su nastali na prostoru gdje su nekropole sa srednjovjekovnim nadgrobnim kamenovima općepoznata, te bi bilo po logično očekivati da riječ bude uvrštena. Preskočimo li razdoblje od stoljeća i pol, u potrazi nam se neizbježno nameće Akademijin rječnik. Njegov XVI. svezak iz 1956./58. donosi riječ »stećak« te je tumači kao: "*... nadgrobní spomenik bogumilski ...*", za čije se izvorno tumačenje ishodište nalazi

¹ Faust VRANČIĆ, *Dictionarium quinque nobilissimarum Europae Linguarum: Latinae, Italicae, Germanicae, Dalmatiae et Ungaricae, Venetiis*, 1595., Most / The Bridge, Zagreb, 1990., 107-223.

² Joakim STULLI, *Lexicon latino-italico-illyricum - Lit. L-Z.*, Buda, 1801., 14. - *Lapis (...) pietra sepolcrale (...) 3. ukòpna plòcsa, ukòpnica, ...; 15. - Lapis sarcophagus, pietra sepolcrale, ukòpni kàmi, grobna plòcsa, plotojadec. ...; 556. - Sepulcralis lapis, sepolcro di pietra, gròbna plòcsa, ukòpni kàm, ukòpnica; Joakim STULLI, Rjecsoslòxje slovinsko-italiansko-latinsko - csast druga, razdjeljak drugi, Dubrovnik, 1806., 385., 386.*

u rječniku Vuka Stefanovića Karadžića te sekundarno u srpskoj literaturi.³ O "liku i djelu", tj. ostalim manipulacijama pisca "Kovčežića", Vuka Stefanovića Karadžića pisali su drugi,⁴ pa ćemo se mi usredotočiti na naš problem. Dakle, u njegovom "Srpskom rječniku" tiskanom u Beču 1852. godine, piše doslovno: »*stéćak, ćka, m. (u Imosk.)*«. Ovom natuknicom u zagradama Vuk podmeće tobožnji podatak da se u imotskoj okolici tako kaže za srednjovjekovni nadgrobni spomenik. Međutim, već nekoliko redaka niže dolazi u protuslovlje pišući: »*zapitavši seljake koji se ondje (u Zagvozdu, prim. a.) u krčmi dese, kakvo je ono kamenje*, odgovore mi: ‚starovirsko‘ (a oni su svi kršćani).⁵ Dakle, nije ih pitao "kakvi su ono stećci", kao što tvrdi da Imočani inače govore, jer ga ne bi ni razumjeli.

Kad je Karadžić mogao biti na proputovanju Imotskom krajinom i kamo je putovao? Od nekoliko njegovih radnih posjeta Dalmaciji dolazi u obzir samo putovanja iz ljeta 1838. Tada je, zahvaljujući naklonosti dalmatinskog namjesnika Wenzela Vettera von Lilienberga, poduzimao izlete po splitskoj okolici.⁶ Iako nije izričito navedeno, tijekom trećeg izleta vjerojatno se zaputio do Imotskog, ili točnije, do sela Glavine Donje, naseljenog pravoslavnim življem. Time je, osim etnografskog rada, obavio i drugu, političku zadaću - prikupljanje podataka o Srbima i uspostavu veza s njihovim čelnicima, svećenicima.⁷ Otuda Karadžiću taj njegov »stećak! Naime, spomenuli smo sekundarnu zabilježbu. Prateći joj trag u Akademijinom rječniku doznajemo da naziv »stećak« rabe u istočnoj Hercegovini⁸ i na području Staroga Vlaha u Srbiji. Da bi razjasnili vezu tih krajeva i Imotskog, moramo se vratiti u vrijeme Požarevačkog mira. Nakon, za njih nepovoljnog ishoda mirovnih pregovora između Mlečana i Turaka, dio pučanstva s prostora između Popova i Nikšića odlučio je 1719. godine preseliti se na mletačko područje. Većina je odabrala selo Glavinu Donju podno Imotskoga.⁹ Doseljenici su na prostoru toga sela zatekli srednjovjekovne nadgrobne kamenove,¹⁰ te su i na njih prenijeli termin koji su rabili u starom zavičaju za istovjetne spomenike. Boraveći među njima, Karadžić je zabilježio tu njemu novu riječ, te ju je kasnije podmetnuo kao općeprihvaćenu u Imotskoj krajini. U prilog tvrdnji da ju je čuo tek kod pravoslavnog življa u Glavini Donjoj govori i činjenica da je ne navodi u svom prvom rječniku iz 1818. godine.¹¹ Što se tiče glavne postojbine »stećka«, objašnjenje nam nadopunjuje Šefik Bešlagić iznoseći činjenicu da na pro-

³ Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika JAZU, XVI, Zagreb, 1956. - 1958., 506.; Srpski etnografski zbornik V, Naselja srpskih zemalja - rasprave igrada II., Beograd, 1903., 627., 1168.

⁴ Vidi: Vatroslav MURVAR, Na izvorima neistina I, Zagreb, 1941.

⁵ *Srpski rječnik istumačen njemačkim i latinskijem riječima, skupio ga i na svijet izdao Vuk Stef. Karadžić, u Beču, 1852., 715.*

⁶ Ljub. STOJANOVIĆ, Život i rad Vuka Stef. Karadžića, Beograd - Zemun, 1924., 436.; Dinko FORETIĆ, Marginalije zu odnose Vuka Karadžića s Dalmacijom, Sveučilište u Zagrebu Filozofski fakultet Zadar Radovi 4/2, Zadar, 1966., 131.; Ivan PEDERIN, Karadžić i prvi velikosrpski i Kossuthovi emisari u Dalmaciji, Kolo 5-6, Zagreb, 1993., 471.; Izleti su bili sljedeći: 1. Omiš, 2. Sinj - Vrlika - Kninsko Kosovo, 3. bez navedenog odredišta.

⁷ PEDERIN, 1993., 474.

⁸ Prostor od Gacka do gornjeg toka Drine i njenih pritoka.

⁹ Marko JAČOV, *Spisi tajnog vatikanskog arhiva XVI - XVIII veka, SANU Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda XXII*, Beograd, 1983., 249.; fra Vjeko VRČIĆ, Plemena Imotske krajine, Imotski, 1996., 350.

¹⁰ VRČIĆ, 1996., 85.

¹¹ Vuk STEFANOVIĆ KARADŽIĆ, Srpski rječnik, Beč, 1818., 795.; Između »stesati« i »stećci« nema »stećka«.

storu stare istočne Hercegovine postoje gotovo isključivo uspravni - stojeći nadgrobni kamenovi.¹²

(Usput rečeno, za spoznavanje općenite vjerodostojnosti Karadžićevih podataka u njegovu rječniku vrijedna je kritika M. Milasa s više od dvjesto opovrgnutih navoda i objašnjenja o mjestu govorne uporabe pojedine riječi.¹³)

Naposljetku, da bi svoju tezu do kraja potvrdio, autor je osobnim istraživanjem na prostoru Imotske krajine, a i u okolici, utvrdio do saznanja da je pojam »stećak« nepoznat skupini pučanstva starije dobi. Takve osobe nisu bile izložene utjecaju medij_ (tiska, a ni radija, televizije), pa su sačuvale svoje izvorne nazive za nadgrobne spomenike: mramori, bilizi ili jednostavno - kameni.

II.

Međutim, riječ »stećak« otisnuta je na papiru i prije Karadžićeva drugog rječnika, dakle prije 1852. godine, i to baš u jednoj hrvatskoj publikaciji. Naime, Ivan Kukuljević Sakcinski, uvrstio je „stećak“ u prvo od svojih „Pitanja ...“ koja su objavljena 12. veljače 1851. u časopisu „Arkiv za povestnicu jugoslavensku“. Pitanje: »Ima li **stećakah** ...?«, osim u prvom, osvanulo je i u sedmom svesku, te je time Kukuljević definitivno preuzeo „kukavičje jaje“.¹⁴ Časopis je pokrenulo „Društvo za povestnicu jugoslavensku“, jedan od podupiratelja društva bio je knez Mihajlo Obrenović, a među počasnim članovima bio je upravo Vuk S. Karadžić.¹⁵ Prvi tajnik društva Andrija Torkvat Brlić imao je 1849. veze s Ilijom Garašanićem,¹⁶ a kasniji član Dragojlo Kušlan bio je neuspjeli inicijator „Hrvatsko-srbskih novina“.¹⁷ Razumljivo je da nas ti podaci navode na pitanje: otkuda Kukuljeviću „Arkivu“ riječ »stećak«. Da bismo to objasnili, trebamo se vratiti u godinu 1841. Tada su se u dva navrata susreli Ljudevit Gaj i V. S. Karadžić. Prvi put u Hrvatskoj sredinom svibnja, pa onda opet na Cetinju krajem mjeseca.¹⁸ Tijekom njihova putovanja austrijski doušnici zabilježili su da učeno društvo vodi razgovore o »ilirskom jeziku, te etimološkim korjenima njegovih riječi.«¹⁹ Tom

¹² Šefik BEŠLAGIĆ, *Oblici stećaka*, Radovi ANUBiH XLIII, Sarajevo, 1972., 212.

¹³ M. MILAS, *Ispravci dubrovačkih riječi u Vukovu rječniku*, Rad JAZU CXX XVI, Zagreb, 1898., 223-248.; Vidi: MURVAR, 1941., 37., 39.

¹⁴ *Arkiv za povestnicu jugoslavensku I*, uredio Ivan Kukuljević Sakcinski, u Zagrebu tiskom dra. Ljudevita Gaja, 1851., 241.; *Arkiv za povestnicu jugoslavensku VII*, uredio Ivan Kukuljević Sakcinski, u Zagrebu tiskom dra. Ljudevita Gaja, 1863., 348. - *Pitanja društva na sve prijatelje domaćih starina* (...) Ima li stećakah i mašalah s napisima, s urešima ili sa slikama?; SZABO, 1988., 80.

¹⁵ *Arkiv ... I*, 1851., Predgovor; Miroslava DESPOT, *Uz 115-godišnjicu »Društva za povestnicu jugoslavensku« preteče »Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti«*, Bulletin Zavoda za likovne umjetnosti JAZU 1-3/XIII, Zagreb, 1965., 4., 6.; Agneza SZABO, *Središnje institucije Hrvatske u Zagrebu 1860-1873. II*, Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1988., 80.

¹⁶ *Arkiv ... I*, 1851., 244.; Slavko GAVRILLOVIĆ, *Brlićeva i Tkalčeva pisma patrijarhu Rajaciću i Garašaniću (1849-1852)*, *Historijski zbornik XIX-XX*, Zagreb, 1966.-67., 406., 407.

¹⁷ SZABO, 1988., 246.; k tomu je dobro znati da je njegov "ex libris" na primjerku Karadžićeva »Srpskog rječnika« koji je sad u vlasništvu NSK u Zagrebu (sign. II-16.178).

¹⁸ Jevto MILOVIĆ, *Jedna posjeta Njegošu 1841. godine*, Radovi Instituta JAZU u Zadru II, Zadar, 1955., 297-300.; FORETIĆ, 1966., 134, 135.

¹⁹ MILOVIĆ, 1955., 305.; U Gajevu društvu putovao je Antun Mažuranić, brat Ivana Mažuranića, i već Milović ističe mogućnost da je tako I. Mažuranić mogao doći do podataka za "Smrt Smail-age Čengijića".

prigodom Karadžić je mogao iznijeti dezinformaciju o »stečku«, a kako su njegovo ime i titule bili tada ugledni, nije se ni dovodilo u pitanje Karadžićevo tumačenje. Vrativši se u Zagreb, Gaj i A. Mažuranić prenijeli su svoje bilješke svojem užem krugu istomišljenika, a među njima su najvažniji bili Vjekoslav Babukić, te, tada još neekspozirani Kukuljević.²⁰ Klica »stečka« čekala je sljedećih deset godina, a onda se izlegla 1851. god u spomenutom „Arkivu“, kojemu je glavni urednik bio Kukuljević.²¹ Iako je on ubrzo prozreo Karadžića,²² trag je ostao - a dodatno ga je učvrstio iduće godine sam Karadžić. Kukuljević je pak u svojim radovima dosljedno pravio distinkciju između naziva pojava oblika srednjovjekovnih nadgrobnih kamenova.²³

Još veći zamah od Kukuljevića dao je Bogoslav Šulek. Zahvaljujući svojem autoritetu poznatog i priznatog jezikoslovca, ovlaštenog da riječi stavlja u legitimnu uporabu,²⁴ »stečak« je oživio i izvan stranica Šulekovih rječnika. U prvom je rječniku Šulek donio ispravno tumačenje, u drugom je upao u zabludu prenoseći naziv podvrste na cijelu skupinu.²⁵ Unatoč tome što je Šulek preskočio od pojedinačnog prema općem, ipak je jakost položaja s kojeg je nastupao bila dovoljno velika da se i pored očitog neshvaćanja pravog značenja riječi njezina uporaba ukorijenila.²⁶ Tridesetak godina niz autora znanstvenih radova lutali su od pravog značenja riječi »stečak« do nepromišljene primjene na sve oblike srednjovjekovnih nadgrobnih kamenova.²⁷ Iz toga ku-

²⁰ SZABO, 1988., 17., 18., 28., 233.

²¹ DESPOT, 1965., 2., 4.; SZABO, 1988., 80.; U međuvremenu objavljeni „Deutsch-ilirisches Wörterbuch von I. Mažuranić und dr J. Užarević, Agram, 1842.“, te „Ilirsko-němačko-talianski mali rěčnik od Josipa Drobnića, u Beču, 1846-1849“ ne navode riječ »stečak«. Drobnić se pritom poziva na građu Stullijevih rječnika, te Karadžićeva i Mažuranić-Užarevićeva rječnika.

²² Kukuljević je bio svjestan „... da su nam tuđinci istu živu žicu naše pověstnice silom presěci, te u našem prastarom slobodnom domu sav temelj, na kom nam biae sazidana mila kuća dědova naših, lukavim načinom podkopati naměravali ...“, no 1851. nije točno identificirao neprijatelja. Vidi: DESPOT, 1965., 3.; Međutim, jedva pet godina kasnije piše Ljubčić: „Drago mi je što ste Vaše djelo (...) predali na čitanje Vuku Štefanoviću, no bojimo svi kojim sam to kazao da vas neće on nagovoriti na srbsko ime budući da nije nitko toliko hrvatskih stvari posrbio, koliko on, pa se tako Srbi ponose onim što nije u strogom smislu njihovo, nego bratje im hrvatske ...“. Vidi: PEDERIN, 1993., 478.

²³ Ivan KUKULJEVIĆ Sakiński, Izvjestje o putovanju kroz Dalmaciju, u Napulj i Rim, Arkiv za povjestnicu jugoslavensku, IV., Zagreb, 1857., 322. - ... oko koje leži starinsko groblje s velikimi pločami, ...; Iz priloga fra Petra Kacića, Poviest okružja makarskoga, Arkiv ... VII., Zagreb, 1863., 96., 98., 101., 102., vidi se također dosljednost primjene pojma »stečak« na pripadajući oblik nadgrobnog kamena.

²⁴ Pierre BOURDIEU, Što znači govoriti, Zagreb, 1992., 95., 101.

²⁵ Bogoslav ŠULEK, Deutsch - kroatishes Wörterbuch, I. Band, Zagreb, 1860, 600. - Grabstein, m. poklopnica; pločina; (ein aufrechter -), stečak; Bogoslav ŠULEK, Hrvatsko - njemačko - talijanski rječnik znanstvenoga nazivlja, Zagreb, 1874., 367., 1089. - Grabstein, art. hist. nagroban kamen; stečak; Stečak, arch. lat. monumentum, Grabmal, Grabstein, frc. pierre sepulcrale

²⁶ Vidi o shvaćanju: BOURDIEU, 1992., 95.; Gaetano BERRUTO, Semantika, Zagreb, 1994., 52. - ... operativna spoznaja (je) sposobnost da se riječ upotrijebi tako da je drugi mogu razumjeti ...

²⁷ Vidi: J. RADIMSKY, O materijalu bogumilskih stečaka, Glasnik zemaljskog muzeja I, Sarajevo, 1889., 59. - Stećci su dijelom tumbafigi, dijelom kao sarkofagi i dijelom pločasti ... (autor preferirajući termin "stečak" dolazi u potpunu etimološku kontradikciju [steći - pločasti]); Čiro TRUHELKA, Stari hercegovački natpisi, Glasnik zemaljskog muzeja I, Sarajevo, 1889., 72. - ... Oblik je nadgrobnim spomenicima ploča i stečak ... (pravilni razlikovni termini); Franjo FIALA, Crtime sa Glasinca, Glasnik zemaljskog muzeja IV., Sarajevo 1892., 338. - Sredovjekni mramorovi; Čiro TRUHELKA, Nekoliko hercegovačkih natpisa, 27. - ... na malome stečku - jedva 90 cm visokom ...; Stari hercegovački natpisi, Glasnik zemaljskog muzeja, Sarajevo, 1892., 215. - Sred svakovrsna mramorja ...; Čiro TRUHELKA, Stari hercegovački natpisi, Glasnik zemaljskog muzeja V., Sarajevo, 1893., 113. - ... većinom ploča, a među njima nekoliko golemih stečaka ... (i ovdje vidimo kako autor pristupa ispravno koristeći adekvatne tipološke termine); Petar KAER, O stećcima, Starohrvatska prosvjeta I/L, Knin, 1895., 27., 29. - ... u prvi red stečaka mi stavljamo (...) plosnati (...) oduljene kocke (...); 30. ... četverouglasti stupci (...) samotvorni krizi ...; Petar KAER, O stećcima, Starohrvatska prosvjeta I/III, Knin, 1895., 161. - Počem, osim kamenja raznih stereometrijskih forma, i stele i krstove nalazimo, to je zgodniji općeniti naziv „nadgrobnji biljezi“; Čiro TRUHELKA, Crtime iz srednjega vijeka, Glasnik zemaljskog muzeja XX, Sarajevo, 1908., 419. - ... sredovječnih mramorja ...

kavičjega jajeta, kojeg je Karadžić podmetnuo ilircima, izlegao se ptić koji se ubrzo preselio u hrvatske rječnike,²⁸ a onda i u strane rječnike.

Međutim, odlučujuće poteze, koji su »stećku« pomogli da preboli »dječje bolesti«, napravili su hrvatski vukovci na razmeđu stoljećâ.²⁹

III.

Pogledajmo redom činjenice koje govore protiv »stećka«:

1. Poštivajući semantičku definiciju da je „značenje osobina predmeta“,³⁰ trebamo se prisjetiti i etimološkog tumačenja. Ono nam govori da imenica »stećak« vodi podrijetlo od glagola »stajati«,³¹ a budući da postoji podvrsta kamika u obliku kojega preteže visina nasuprot širini i duljini, te u načinu njegova postavljanja - uzdignutost nasuprot polegnutosti, »stećak« bi mogao biti samo stručni termin za tu podvrstu kamika.³²
2. Statistički podaci govore, također, protiv primjene termina »stećak«. Prema Bešlagićevim istraživanjima broj »stećaka« u odnosu na sveukupni broj kamika iznosi 4,606 %.³³ Znakovita, i za našu tezu afirmativna, jest njegova konstatacija, da su „*ležeći oblici zapravo ono što čini stećke*“.³⁴
3. Treći utemeljeni razlog protiv »stećka« dobivamo proučavanjem srednjovjekovne literature i samih natpisa na kamicima. Tu nam se upravo nameće »kamik« kao gotovo isključivi naziv kojim su suvremenici - bilo oni koji su ga naručivali, bilo oni koji su ga izrađivali - nazivali taj srednjovjekovni monument.³⁵ Tako u: Radimlji „... *ase kami* ...“, Boljunima „... *siće kami* ...“, u Župi „... *ovi kami* ...“, u Slivlji-

²⁸ Navodimo samo neke od najutjecajnijih primjera: Dragutin A. PARČIĆ, Rječnik slovensko - talijanski, Zadar, 1874., 781.: - Stećak, cka, m. sorta di pietra monumentale; Dragutin A. PARČIĆ, Rječnik hrvatsko - talijanski - treće popravljeni i pomnoženo izdanje, Zadar, 1901., 955.: - Stećak, cka, m. pietra o colonnino tumulare, stele; Jean DAYRE - Mirko DEANOVIĆ - Rudolf MAIXNER, Hrvatsko-francuski rječnik, Zagreb, 1960., stećak, pierre f, tombale (médiévale), stele f, monument m, funéraire (bogumile); Antun HURM - Blanka JAKIĆ, Hrvatsko ili srpsko - njemački rječnik, Zagreb, 1974., stećak Bogomilengrabstein; I njihovi pretisci iz 1996. i 1991. godine produžili su sa takvim prijevodima. Dakle, očiti primjeri "tvrdokornosti" starih tumačenja, čiji se trag, nažalost, nastavlja i grana u inozemnoj literaturi. Donekle - barem u terminu "krstjanin" - razlikuje se Vladimir ANIĆ, Rječnik hrvatskoga jezika, Zagreb, 1991., stéćak m (...) kameni nadgrobni srednjovjekovni spomenik krstjana u Bosni, Hercegovini i Dalmaciji ...

²⁹ F. IVEKOVIĆ, I. BROZ, Rječnik hrvatskog jezika II, P-Ž, Zagreb, 1901., 471.; MURVAR, 1941., 17.; Ljudevit JONKE, Hrvatski književni jezik 19. i 20. stoljeća, Zagreb, 1971., 85., 195.; U Iveković-Brozovu rječniku u potpunosti se preuzima Karadžićevo tumačenje riječi »stećak«.

³⁰ BERRUTO, 1994., 60.

³¹ Petar SKOK, Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, III, Zagreb, 1973., 324. - stājati, (...) u poimeničenu part. prez. akt. *stojećak > stéćak, ...; Alemko GLUHAK, Hrvatski etimološki rječnik, Zagreb, 1993., 579. - stājati, (...) Ovamo stéćak, gen. stéćka < *stojećak.

³² Od nekolicine autora navodim tri: Petar KAER, Starohrvatska prosvjeta I/1., I/3., Knin, 1895., 29., Tab. I.; Ante ŠKOBALJ, Obredne gomile, Sv. Križ na Čiovu, 1970., 225., 238.; Šefik BEŠLAGIĆ, Oblici stećaka, Radovi ANUBiH XLIII, Sarajevo, 1972., 201.

³³ BEŠLAGIĆ, 1972., 212.: - ... Kako vidimo oblik sanduka je svuda, osim u Srbiji, nesrazmjerno najviše iskorištavan. U ukupnom broju stećaka u Jugoslaviji ovaj oblik zauzima 62%. Iza sanduka najviše su zastupljene ploče, a onda sljemenjaci. Stojećci oblici su u veoma neznatnom broju, jer i stubovi i krstače zajedno ne zauzimaju ni punih 5% od ukupnog broja stećaka. ...

³⁴ BEŠLAGIĆ, 1972., 212.

³⁵ KAER, Starohrvatska prosvjeta I/III., 1895., 161. - Grobna pak obilje_ja nazivaju se pak kao gdje: stećci, mašeti, mramori, kamenice, kameni i biljezi. Potonja dva izraza često se nahode i u samim natpisima.

ma "... *kami ov naveze ...*", u Vladevini "... *usiče kami ...*", u Starom Selu "... *Se je kami ...*", u Kalesiji "... *Usiče na me kami ...*"³⁶ Njima svima pridružuje se Bernardin Splićanin u svojem "Lekcionaru" iz 1495. godine pišući: "... *i priuali kamy velich naurata greba ...* (i privali kami velik na vrata greba), ... *odualiti kamy s greba (... odualiti kamy od urat greba ...*."³⁷

Pojam »kamik«, u prihvaćanje kojeg upućuju navedeni razlozi, sam po sebi nevezan je za oblik, jer u svom značenju može obuhvatiti sve tipološke podvrste srednjovjekovnih nadgrobnih spomenika. Parafrazirajući Poincaréa, može se reći da bi se time udovoljilo vještini nadijevanja istog (odnosno, općeg) imena različitim oblicima jedne stvari.³⁸ K tomu, njegova uporaba u suvremenom hrvatskom jeziku ne bi donijela nikakav dvosmisao ili značenjsku zabunu³⁹. Prema Bešlagićevoj sistematizaciji nazivi temeljnih oblika »stećaka« glase:

STEĆCI

1. PLOČA
2. SANDUK
3. SANDUK S POSTOLJEM
4. SLJEMENJAK
5. SLJEMENJAK S POSTOLJEM
6. STUB
7. KRSTAČA

Naš prijedlog glasi:

KAMICI

1. PLOČA
2. SANDUK
3. SANDUK S POSTOLJEM
4. SLJEMENJAK
5. SLJEMENJAK S POSTOLJEM
6. STEĆAK⁴⁰
7. KRIŽ

³⁶ TRUHELKA, 1892., 26., 217., 218.; TRUHELKA, 1893., 115., 116.; Ćiro TRUHELKA, Glasnik zemaljskog muzeja VIII, Sarajevo, 1896., 326.; TRUHELKA, 1908., 419.; Marko VEGO, Zbornik srednjovjekovnih natpisa Bosne i Hercegovine IV, Sarajevo, 1970., 97., 129.

³⁷ Lekcionar Bernardina Splićanina, pretisak, 1495./1991., Split, (81.), (87); Tomo MARETIĆ, Lekcionarij Bernardina Splićanina, 1885., Zagreb, 74., 79., 103.

³⁸ BOURDIEU, 1992., 103.; BERRUTO, 1994., 122., 123.; Pokušajmo analizirati »stećak« i »kamik« prema parametrima iz priložene tablice, pa ćemo ubrzo uvidjeti da »kamik« ispunjava više elemenata.

³⁹ Petar SKOK, Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, II, Zagreb, 1972., 26.: - ... nominativ kamy dobio -k, koje nije deminutivni nastavak, tako i u hrv.-srp. kamik m (dokumenti: 1275, 1493, itd., Vrančić, čakavci). ...; GLUHAK, 1993., 311.: - ... hrv. st. i kami, ...

⁴⁰ Najzgodnije tumačenje bilo bi: "stojeći / uspravni nadgrobnik kamen".

Prema tome, »kamik« bi preuzeo naziv za sve pojavne oblike nadgrobnog kamenja, a »stećak« bi označavao samo užu podskupinu kamikâ.

Naposljetku, mislimo da je izneseno dovoljno dokaza koji govore u prilog potrebe oživljavanja starog, izvornog naziva ovih naših srednjovjekovnih nadgrobničkih spomenika⁴¹ - **kamikâ**.

Na kraju valja još jednom upozoriti na postojanje uske ideološke, a ne stručne veze između termina »stećak« i termina »bogumil« kao naziva za pripadnika bosanskih krstjana, što je dobro poznato kao fikcija iz 19. st., proizišla i poticana nesumnjivo prizemnim političkim prilikama i razlozima. Već je Benac točno zaključio da je *„... proučavanje stećaka pogodovalo općim političkim i kulturnim stremljenjima austrougarske vlasti, bogumilska teza o karakteru tih kamenih spomenika je, također, pogodovala novoj vlasti. ...”*⁴² Ondje gdje je stao Benyamin Kallay, nastavio je Miroslav Krleža, kojega Benac apostrofira kao propagatora *„... teze o bogumilskim stećcima ..., koje je on objavio prilikom organizovanja velike izložbe srednjovjekovne umjetnosti Jugoslavije u Parizu 1950. godine. ...”*⁴³

⁴¹ ŠKOBALJ, 1970., 239.

⁴² Alojz BENAC, O problematici srednjovjekovnih nadgrobničkih spomenika, Glasnik zemaljskog muzeja, n. s. 44, Sarajevo, 1989., 201., 203.: - ... Svakako je zanimljivo da se dvije decenije kasnije Jaroslav Šidak odrekao svojih tadanjih teza i mišljenja i da se priklonio bogumilskom konceptu Franje Račkog. Mladi i stari Šidak se tako dijametralno udaljuju jedan od drugog. (Benac misli na Šidakove radove u Radu JAZU 259/1937. i “Studiji o »crkvi bosanskoj» ... iz 1975., prim. a.).

⁴³ BENAC, 1989., 205.

Why we should change the term “stećak” (literally: standing tomb-stone) with the term “kamik” (literally: stone)

Krešimir Kužić

In the paper the author puts forward a theses emphasizing the need for substituting the original medieval term ‘kamik’ for the term ‘stećak’. The origin of the word “stećak” is shown, as well as the ways it spread and took root in scientific and popular literature. The acceptance of the term ‘stećak’ was prompted by Croatian scientific authorities of the time, while its later use was encouraged exclusively by political circles due to low political interests and events. The unfoundedness of the term ‘stećak’ is hereby proved by three arguments:

The overall recent Croatian scientific and popular literature accepted the term “stećak” covering with it all kinds of medieval tomb-stones located in the open, and originated in Croatia, Bosnia and Hum (later Herzegovina) at that time (and to a lesser extent in the surrounding area). In this way the term became generally accepted although its semantic comprehensiveness is not founded at all, but rather is a product of political situations of the last 150 years.

I

Where can the first reference to the word be found? Looking at older Croatian dictionaries, from dictionary by Vraničić¹ of 1595, to Stulli’s dictionaries² of 1801 and 1806, not a single one cites the word “stećak”. Here, it must be emphasized that only the dictionaries originating from areas where necropolis with medieval tomb-stones are generally known were taken into consideration, so that it would be logical to expect the word to be included in them. If we skip a period of a century and half, the dictionary of the Academy imposes itself in our search. Its volume XVI from 1956/58 mentions the word “stećak” and explains it as “a tomb-stone of Bogomils”. Its original explanation can be traced to the dictionary by Vuk Stefanović Karadžić, and secondary, it can be found in Serbian literature³. Other writers wrote⁴ on the

¹ Faust VRANČIĆ, *Dictionarum quinque nobilissimarum Europae Linguarum: Latinae, Italicae, Germanicae, Dalmatae et Ungaricae*, Venice 1595, Most (the BRIDGE), Zagreb, 1990 p.107-223

² Joakim STULLI, *Lexicon Latino-italico-illyricum*- letters L-Z, Budapest 1801, 14.- Lapis(...) pietras sepolcrale(...)3. ukopna ploca, ukopnica,...15.- Lapis sarcophagus, pietra sepolcrale, ukopni kami, grobna ploca plotodajec. 556.- Sepulcralis lapis, sepolcro di pietra, grobna ploča, ukopni kam, ukopnica, Joakim STULLI *Rječnoslojje slovnisko-italiansko-latinsko-csast druga, razdjeljak drugi*, Dubrovnik 1806,385,386

³ See *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika JAZU*, XVI Zagreb, 1956-1958,506 *Srpski etnografski zbornik V*, Settlements of Serb lands -discussions and materials II, Belgrade 1903,627,1168

⁴ See Vatroslav MURVAR, *Na izvorima neistina* I, Zagreb 1941

“figure and work”, i.e. other manipulations of the writer of “Kovčežić”, Vuk Stefanović Karadžić, so that we will concentrate only on our issue. In his “Serbian dictionary” printed in Vienna in 1852, we can literally read “stećak, čka, m. (in Imosk.). With this entry, Vuk foists on us a false data that people used this word in Imotski and its surroundings to designate a medieval tomb-stone. However, in the text that follows, he contradicted himself by writing: “having asked the peasants sitting there (at Zagvozd, auth. rem.) in a tavern, what sort of stones were there, they replied to me: “starovirsko” (and they all were Christians⁵). So he did not ask them “What sort of stećci” were there, as he claims the people from Imotski normally speak, for they would not be able to understand him.

When could Karadžić have been on his trip through the Imotski area and where was he headed? Out of his working visits to Dalmatia only travels from the summer of 1838 can be taken into consideration. Then, thanks to the goodwill of the governor of Dalmatia Wenzel von Lilienberg, he made excursions to the surroundings of Split⁶. Although it is not specifically mentioned, during his third excursion he departed for Imotski, more precisely to the village of Glavina Donja, inhabited by the orthodox population. By doing this, apart from an ethnographic work, he carried out a second, political mission - gathering facts about Serbs and establishing connections with their leaders, priests⁷. This is where his “stećak” comes from! We have also mentioned the secondary registering. By following its traces in the dictionary of the Academy, we find out that the term “stećak” is usually used in eastern Herzegovina⁸ and in the area of Stari Vlah in Serbia. In order to clarify connections between these areas and Imotski, we must turn back to the times of the peace of Požarevac. After an outcome of peace negotiations between Venetians and Turks, unfavourable for them, in 1719 a part of the population between Popovo and Nikšić decided to move to the Venetian territory. The majority of them chose the village Glavina Donja below Imotski⁹. In the village area, the settlers found medieval tomb stones¹⁰ and transferred to them a term for identical monuments they had used in their former homeland. Being among them, Karadžić recorded the word, new to him, and lately imputed it as a word that is commonly accepted in the border area of Imotski called Imotska krajina. As a support to the argument that he first heard it only from the orthodox population of Glavna Donja, speaks the fact he did not mention it in his dictionary of 1818¹¹. As to the main homeland of “stećak”, Šefik Bešliagić supplements

⁵ *Srpski rječnik istumačen njemačkim i latinskijem rječima, skupio ga i na svijet izdao Vuk Stef. Karadžić u Beču 1852*, 715.

⁶ Ljub. STOJANOVIĆ, *Život i rad Vuka Stef. Karadžića*, Belgrade -Zemun, 1924. 436, Dinko FORETIĆ, *Marginalije za odnose Vuka Karadžića s Dalmacijom*, University of Zagreb, Faculty of Philosophy in Zadar, Radovi 4/2, Zadar, 1966, 131 Ivan PEDERIN, *Karadžić i prvi velikosrpski i kossuthovi emisari u Dalmaciji*, Kolo 5-6, Zagreb 1993, 471, The excursions were the following: 1. Omiš 2. Sinj-Vrlika -Kinnsko Kosovo, 3. destination not mentioned.

⁷ PEDERIN, 1993,474.

⁸ The area from Gacko to the upper flow of the Drina and its tributaries.

⁹ Marko JAČOV, *Spisi tajnog vatikanskog arhiva XVI-XVIII veka*, SANU, *Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda* XXII, Beograd, 1983, p. 249, Fra Vjeko VRČIĆ, *Plemena Imotske krajine*, Imotski, 1996, 350.

¹⁰ VRČIĆ, 1996, 85.

¹¹ Vuk STEFANOVIĆ KARADŽIĆ, *Srpski riječnik*, Vienna 1818, 795, between “stesati” and “steći” there is no “stećak”.

the explanation by bringing up the fact that in the area of the old eastern Herzegovina exclusively upright -standing tomb stones¹² exist.

(By the way, as to realising a general reliability of Karadžić's facts from his dictionary, the criticism by M. Milas is valuable, with more than two hundred denied entries and explanations of the places of use of single words¹³).

Finally, in order to prove the thesis to the end, by his personal investigation in the area of Imotska krajina and its surroundings, he established that the term "stećak" was unknown to a group of elderly people. These persons were not exposed to the influence of the media (neither print, nor radio or television), so they preserved their original names for tombstones which they called marbles, signs or simply stones.

II

However, the word "stećak", was printed on paper, even before Karadžić's second dictionary, that is to say, before 1852, and more precisely in a Croatian publication. Namely, Ivan Kukuljević Sakcinski, included "stećak" in the first of his "Pitanja..." published on 12 February 1851 in a magazine "Arkiv za povestnicu jugoslavensku". The question "are there stećaks" apart from the first, appeared in the seventh issue, too, so that Kukuljević definitely took over a "cuckoo in the nest"¹⁴. The magazine was initiated by "Društvo za povestnicu jugoslavensku" with prince Mihajlo Obrenović as one of its supporters and Vuk S. Karadžić¹⁵ as one of the honorary members the association. The first secretary of the association, Andrija Torkvat Brlić, had connections with Ilija Garašanin¹⁶ in 1849, and a later member Dragojlo Kušan was an unsuccessful initiator of the newspaper¹⁷ "Hrvatsko-srbske novine". It is understandable that these facts make us wonder how Kukuljević got the word "stećak and put it in his "Arkiv"? In order to explain this, we need to go back to the year of 1841. This is the year when Ljudevit Gaj and V. S. Karadžić met two times. For the first time in Croatia, in the middle of May, and then again in Cetinje by the end of the month¹⁸. During their journeys Austrian informers recorded that this learned society talked about "the Illiric language, as well as about the etymological

¹² Šefik BEŠLAGIĆ, *Oblici Stećaka*, Radovi ANUBIH XLIII, Sarajevo, 1972, 212.

¹³ M. MILAS, *Ispravci dubrovačkih riječi u Vukovu riječniku*, Rad JAZU CXXXVI, Zagreb, 1898, 223-248, see MURVAR, 1941, 37, 39.

¹⁴ *Arkiv za povestnicu jugoslavensku I*, edited by Ivan Kukuljević Sakcinski, in Zagreb, by the press of dr. Ljudevit Gaj, 1851, 241, 1863, 348, A question of the society to all friends of antiquities (...) are there stećak and insignia with inscriptions, ornaments or pictures? SZABO, 1988, 80.

¹⁵ Arkiv I, 1851, Foreword by Miroslav DESPOT, on the occasion of the 115-th anniversary of "Društvo za povestnicu jugoslavensku" a predecessor of "Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti" (Yugoslav Academy of Arts and Sciences) ,Bulletin zavoda za likovne umejtnosti JAZU, 1-3/XIII, Zagreb, 1965, 4,6, Agneza SZABO, Središnje institucije Hrvatske u Zagrebu, 1860-1873 II Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta sveučilišta u Zagrebu (Institute for Croatian History, Faculty of Philosophy, University of Zagreb), Zagreb, 1988, 80.

¹⁶ Arkiv I, 1851, 244, Slavko GAVRILOVIĆ, Brlić's i Tkalač's letters to the patriarch Rajačić i GARAŠANIN (1849-1852), Historijski zbornik XIX-XX Zagreb, 1966-67, 406, 407.

¹⁷ SZABO, 1988, 246, thereby is it worth knowing that his "ex libris" can be found on a copy of Karadžić's "Srpski riječnik" now in possession of National and University Library (NSK) in Zagreb.

¹⁸ Jevto MILOVIĆ, *Jedna posjeta Njegošu 1841 godine*, Radovi instituta JAZU u Zadru II, Zadar, 1955, 297-300, FO-RETIĆ, 1966, 134, 135.

roots of its words¹⁹. Karadžić could have presented his disinformation regarding “stećak” on the same occasion, and since his name and titles, at the time, enjoyed a great reputation, Karadžić’s explanation was not questioned. After returning to Zagreb, Gaj and A. Mažuranić conveyed their notes to a circle of their closest followers. Among them the most important were Vjekoslav Babukić, and Kukuljević²⁰, at the time not yet prominent, The germ of “stećak” waited for the next ten years, and then in 1851 it bore fruit in the mentioned “Arkiv” the chief editor of which was Kukuljević²¹. Although very soon he saw through Karadžić²², yet, a trace remained. The following year it was additionally reinforced by Karadžić himself. Kukuljević, on the other hand, consistently made distinctions between names of actual forms of medieval tomb-stones²³ in his texts.

Bogoslav Šulek gave an even bigger momentum than Kukuljević did. Thanks to his authority of a known and renowned linguist, authorised to put words in their legitimate use²⁴, “stećak” came to life even apart from Šulek’s dictionary. In the first dictionary Šulek gave the right explanation while in the second one he was mistaken by transferring the name of sub-type to the whole of a group²⁵. Despite the fact that Šulek jumped from the particular towards the general, the strength of the position from which he appeared in public was still big enough for the use of the word to take roots²⁶, despite an obvious misunderstanding of its real meaning. For some thirty years, many authors of research papers oscillated from the real use of the word “stećak” to its imprudent application to all kinds of medieval tomb-stones²⁷. From the ‘cuckoo egg

¹⁹ MILOVIĆ, 1955, 305, In Gaj’s company travelled Antun Mažuranić, brother of Ivan Mažuranić and already Milo-
vić points out that thus I. Mažuranić could have got hold of facts for the “Smrt Smail age Čengića”.

²⁰ SZABO, 1988, 17, 18, 28, 233.

²¹ DESPOT, 1965, in the meantime published “*The Deutsch Illyrisches Wörterbuch von I. Mažuranić and dr. Užarević, Agram 1842*” and “*Ilirsko-nemačko-talijanski mali rečnik od Josipa Drobnića*” in Vienna 1846-1849 do not mention the word “stećak”. Drobnić thereby makes references to the contents of dictionaries of Stulli, as well as a dictionary by Karadžić and Mažuranić-Užarević.

²² Kukuljević was aware “... that foreigners wanted to cut by force the same live thread of our history, and that they wanted, in our free home, to undermine foundations on which the house of our beloved forefathers had been laid.” but in 1851 he did not identify the enemy correctly, see: DESPOT, 1965, However, not even three years later, he wrote to Ljubić: “I am glad you gave your work (...) to Vuk Štefanović to read, but all all the people that I told about it are afraid that he might talk you into accepting a Serbian name, since no-one before serbisied so many Croatian things like him, so that Serbs are proud of things not rightfully theirs, but of their Croatian brothers...” see: PEDE-
RIN, 1993, 478.

²³ Ivan KUKULJEVIĆ Sackinski, *Izvjestje o putovanju kroz Dalmaciju, u Napulj i Rim, Arkiv za povjestnicu jugoslavensku* IV, ZAGREB, 1857, 322, around which lies an ancient cemetery with big slabs. In a contribution by fra Petar KAČIĆ, *Povjest okružja makarskoga, Arkiv VII*, Zagreb, 1863, 96, 98, 101, 102, a consistency of the use stećak on the appertaining form of the tomb-stone can also be seen.

²⁴ Pierre BOURDIEU, *Što znači govoriti*, Zagreb, 1992, 95, 101.

²⁵ Bogoslav ŠULEK, *Deutsch-Kroatisches Wörterbuch*, I Band, ZAGREB 1860, 600.

Grabstein, m. poklopnica, pločina, (ein aufterter) - stećak, Bogoslav Šulek, *Hrvatsko-njemačko, talijanski rječnik znanstvenog nazivlja*, Zagreb, 1874, 367.

1089-Grabstein, art. hist. nadgrobni kamen, stećak, Stećak, arch. lat monumentum, grabmal-grabstein, fr. pierre sepulchrale

²⁶ see on the understanding BOURDIEU, 1992, 95, Gaetano BERRUTO, *Semantika*, Zagreb, 1994, 52. operative cognition is the ability to use the word so that others can understand it.

²⁷ see J. RADIMSKY, *O materijalu bogumilskih stećaka*, Glasnik zemaljskog muzeja Sarajevo 1889/90, Stećaks are partly tombphagi, partly like sarcophagi, and partly slablike, (by preferring the term the author ends in a complete terminological contradiction (stećak-slablike) Čiro TRUHELKA, *Stari hercegovački natpisi. Glasnik zemaljskog*

in the nest' that Karadžić passed off to Illirians as genuine a 'little bird hatched' that very soon moved to Croatian dictionaries²⁸, and from there to foreign dictionaries.

However, at the turn of two centuries²⁹ Croatian followers of Vuk made decisive moves that helped "stećak" to overcome "childhood diseases".

III

Let us look at the three facts speaking against "stećak":

1. By respecting the semantic definition that "meaning is a feature of an object"³⁰, we should also remember the etymological interpretation. It says that the noun "stećak" derives from the verb "stajati"³¹ (to stand), and since there is a sub-type of "kamik" having a form in which the height predominates its width and length, and in the way it is set- in an upright position as opposed to laid down, "stećak" could be an expert term for the sub-type of a stone ³².
2. Statistical data speak as well, against the use of the term "stećak". According to Bešlagić's research, the number of "stećak" against the total number of "kamik" amounts to 4,606 %³³. His conclusion that "the lying forms are in fact peculiar to "stećak"³⁴ is significant for our thesis.

muzeja I Sarajevo, 1889, 72. ...The form of tombs stones are slab like and stećak like (correct distinctive terms), Franjo FIJALA, Crtica sa Glasinca, Glasnik Zemaljskog muzeja SARAJEVO, 1832, 338. Medieval marbles, Ćiro TRUHELKA, Nekoliko hercegovačkih natpisa, 27, on a little stećak, hardly 90 cm high, ...Stari hercegovački natpisi, Sarajevo, 1893, -mostly slabs, and among them some huge stećak, (here we can see that the author approaches this problem correctly by using adequate typological terms), Petar KAER, O stećcima, Starohrvatska prosvjeta, Knin, 1895, 27, 29, in the first row of stećci we put (...) flat (...), oblong cubes (...) square (...9 self generating crosses, Petar KAER, O stećcima, Starohrvatska prosvjeta I/III, Knin 1895 Then, besides stones of various forms, stars and crosses , we find a nice general denomination "tomb" , we find a "tomb stones" ,Ćiro TRUHELKA, Crtica iz srednjeg vijeka, Glasnik zemaljskog muzeja Sarajevo, 1908, 419 - medieval marble

²⁸ We mention only some of the most influential examples, Dragutin A. PARČIĆ : *Rječnik slovensko - talijanski* , Zadar, 1874., 781, -stećak, čka, sorta di pietra monumentale, Dragutin A. PARČIĆ: *Rječnik slovensko talijanski* ,the third corrected and multiplied publication, Zadar, 1901.955, Stećak-čka-pietra o colonnino tumulare, stele , Jean DAYRE-Mirko DEANOVIĆ, Rudolf MAIXNER, *Hrvatsko francuski rječnik*, Zagreb, 1960, stećak, pierre f tombale (medievale), stele, monument funeraire (bogumile), Antun HURM-Blanka JAKIĆ, *Hrvatsko ili srpsko-njemački rječnik* , Zagreb, 1974, stećak Bogumilgrabstein. They reprints of 1996 and 1991 joined these translations, as well. So, these obvious examples of a "stubbornness" of older explanations, the trace of which can be felt in the foreign literature, too. Up to a point, Valdimir Anić differs from them in the term "Krstjanin" , *Rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb, 1991 stećak m (...)a stone medieval tomb monument of Christians in Bosnia, Herzegovina and Dalmatia.

²⁹ F. IVEKOVIĆ, I. BROZ, *Rječnik hrvatskoga jezika* II, P-Ž, Zagreb 1901, 471, MURVAR, 1941, 17, Ljudevit JONKE, *Hrvatski književni jezik* 19. i 20. stoljeća, Zagreb 1971, 85, 195, In Iveković-Broz's dictionary the Karadžić's explanation of the word stećak was completely adopted.

³⁰ BERRUTO, 1994, 60.

³¹ Petar SKOK, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, III Zagreb, 1973, stajati (...) in denominalisation present participle active (stojekač>stećak),... Alemko Gluhak, *Hrvatski etimologijski rječnik*, Zagreb 1993, 579-stajati (...)

³² Of several authors I mention three: Petar KAER: *Starohrvatska prosvjeta* 1/1,1/3, Knin ,1895, 29, Tab I; Ante ŠKOBALJ: *Obredne gomile*, Sv. križ na Čiovu 1970, 225, 238; Šefik BEŠLAGIĆ: *Oblici Stećaka*, Radovi ANUBIH XLII, Sarajevo, 1972, 201.

³³ BEŠLAGIĆ, 1972, 212. As we see the shape of a coffin is everywhere, except in Serbia, disproportionately the most used one. In the overall number of stećak in Yugoslavia, the shape amounts to 62%. After coffins, the most represented are slabs, and the ridges. The standing shaper are low in number, because poles and crosses together do not amount to even 5% of the overall number of stećak...

³⁴ BEŠLAGIĆ, 1972, 212.

3. By studying medieval literature and epitaphs on these little stones themselves we get the third founded reason against "stećak". Here "kamik" imposes itself upon us as an almost exclusive name with which contemporaries - whether those that ordered it, or those that built it- called this medieval monument³⁵. Thus in Radimlja "...ase kami ...", in Boljuni "...siče kam...i", in Župa: "...ovi kami...", in Slivlji "...kami ov naveze...", in Vladevina "...usiče kami..." in Staro selo: "...Se je kami..." in Kalesija "...Usiče na me kami³⁶...". Bernandin Spličanin joins all these in his "Lekcionar" of 1495 by writing: "... i priuali kamy velich naurata greba" (and rolls over a big stone at the entrance of a grave), oduali kamy s greba (...) odualiti kamy od urat greba...³⁷

The term "kamik", the acceptance of which is supported by the stated reasons, in itself is not linked to a specific form. In its meaning, it can encompass all kinds of sub-types of medieval tomb-stones.

By paraphrasing Poincaré, it can be said that in such a way the skill of giving the same (in other words general) name to various forms of one thing³⁸ is achieved. Furthermore, its use in the contemporary Croatian language would not induce double meaning³⁹ or lead to a semantic ambiguity. According to the Bešlagić's systematisation, denominations of the basic forms of "stećak" are:

"STEĆCI"

1. A TOMB-STONE
2. A TRUNK
3. A TRUNK WITH A PEDESTAL
4. A RIDGE
5. A RIDGE WITH A STAND
6. A PILLAR
7. A "KRSTAČA" - LITERALLY: A GREAT CROSS

³⁵ KAER, *Starohrvatska prosvjeta* I/III, 1895,161- tomb signs are call differently <: stećak, mašet, marbles, kamenice, stones and seals. The last two expressions are often mentioned in inscriptions themselves.

³⁶ TRUHELKA, 1892, 26, 217, 218; TRUHELKA, 1893, 115, 116, Ćiro TRUHELKA, *Glasnik zemaljskog muzeja*, Sarajevo, 1896, 326, TRUHELKA, 1908, 419, Marko VEGO, *Zbornik srednjovjekovnih natpisa Bosne i Hercegovine*, IV Sarajevo, 1970, 97, 129.

³⁷ *Lekcionar Bernardina Spličanina*, 1885, Zagreb 74, 79, 103.

³⁸ BOURDIEU, 1992, 103, 1994, 122, 123, Let us try to analyse stećak by parameters of the enclosed table, so we will soon see that "kamik" satisfies more elements.

³⁹ Petar SKOK, *Etimologijski rječnik hrvatskog ili srpskog jezika* II, Zagreb, 1972, 26, the nominative case kamy got - k not a diminutive suffix, so in Croatian -Serbian kamik m (documents), 1275, 1493, and so on, Vrančić čakavci, GLUHAK,1993...311... Croatian antiquity and kami.

Our suggestion is:

“KAMICI”

1. A TOMB-STONE
2. A TRUNK
3. A TRUNK WITH A PEDESTAL
4. A RIDGE
5. A RIDGE WITH A PEDESTAL
6. A ”STEĆAK”⁴⁰
7. A CROSS

Accordingly, “kamik” would become the denomination for all material forms of tomb-stones, and “stećak” would mean only a narrow sub-type of stones.

Finally, we think that there were enough proofs which speak in favour of restoring -”kamik”⁴¹ as an old, original name of these medieval tomb-stones of ours.

At the end, we must warn once more against the existence of a close ideological and not an expert connection between the term “stećak” and term “bogomil” as a name for the Bosnian Christians, which is well known to be a fiction from the 19- th century arisen and encouraged undoubtedly by political circumstances and for base reasons. Already Benac rightly concluded that “studying “stećak” was favourable to general political and cultural strivings of the Austro-Hungarian authorities⁴², the Bogomil theses on the character of these stone monuments is also, beneficent to new authorities”. Where Benyamin Kally left off, Miroslav Krleža picked up. Benac apostrophised him as a promotor of the bogomils` steći thesis ... which he published on the occasion of a big exhibition of medieval arts in Yugoslavia held in Paris in 1950.⁴³

⁴⁰ the most appropriate explanation would be “a standing/upright tombstone”.

⁴¹ ŠKOBALJ, 1970, 239.

⁴² Alojz BENAC, On the problematic of medieval tomb stones, *Glasnik zemaljskog muzeja*, n.s. 44 Sarajevo, 1989, 201, 203. It is interesting that two decades later Jaroslav Šidak renounced his earlier thesis and opinions and accepted the bogumil concept of Franjo RAČKI, The young and the old Šidak are thus diametrically opposed to each other. Benac has in mind the works of Šidak in Rad JAZU 259/1937 and the study of the Bosnian church

⁴³ BENAC, 1989, 205.